

آلودگی محیط زیست و بیمه

ترجمه: محمد سعید الفتی

بسیاری از کشورها رو به گسترش است و درپیش نویس اخیر قانونگذاری اروپا در مورد محیط زیست نیز مطرح شده است. در واقع مسئولیت مطلق ترجمان اصل «آلوده کننده را باید وادار به پرداخت غرامت کرد» که توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) توصیه شده است، می‌باشد. البته این اصل فقط منحصر به پرداخت غرامت به قربانیان نیست بلکه هزینه‌های پاکسازی که توسط نهادهای دولتی پرداخت می‌شود را نیز در برمی‌گیرد.

اثر این قانون جدید بر بیمه گر چیست؟ شک نیست که موضوع مسئولیت مطلق ابهام در مورد اثبات مسئولیت آلوده کننده را بر طرف می‌سازد، اما مانع از بروز مشکلات دیگری در ارتباط با تعریف خطرات آلودگی نمی‌گردد.

تعریف خطرات آلودگی

شرکت‌های بیمه با متمایز کردن نوع آلودگی بعنوان «آلودگی اتفاقی»^۱ و «آلودگی تدریجی»^۲ پاسخی برای تعریف خطرات آلودگی ارائه داده‌اند. «آلودگی اتفاقی» عبارت از خسارتی است که از یک حادثه ناگهانی و اتفاقی مانند آتش‌سوزی، انفجار، از کار افتادن (دستگاهها)، خطا و غیره ناشی می‌شود و در نتیجه بلافاصله بعد از حادثه مواد سمی انتشار می‌یابد. منظور از «آلودگی تدریجی» انتشار یا تخلیه تدریجی و یا مستمر مواد آلوده کننده است که در طول مدت زمانی به لحاظ متراکم شدن و یا تأثیرات دیگری موجب بروز خساراتی می‌گردد.

اگر چه تعریف بالا واضح به نظر می‌رسد ولی برای جلوگیری از بروز اختلاف در خسارات مربوط به آلودگی کفایت نمی‌کند. علیرغم اینکه تشخیص ماهیت غیر منتظره و اتفاقی بودن فاجعه‌هایی نظیر بوپال^۳ و ساندوز^۴ مشکل

امروزه اکثر جوامع بشری مسئله آلودگی و اثرات زیانبار آن را بیش از پیش درک می‌کنند و این موضوع در صنعت بیمه نیز مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه آثار ناشی از خسارت آلودگی به بسیاری از رشته‌های بیمه مربوط می‌شود ولی در رشته «بیمه مسئولیت عمومی» از لحاظ طبقه بندی خطر، در رده خاصی قرار می‌گیرد. مفهوم مسئولیت در ارتباط با آلودگی تا حدودی متفاوت است بنابراین توجه به نکات زیر اهمیت دارد:

۱- ماهیت خطرات ناشی از آلودگی

۲- چگونگی پوشش چنین خطراتی توسط بیمه گران

۳- روش‌های موجود و پیشرفت‌های آتی

مسئولیت عمومی

گرچه آلودگی حدومرزی نمی‌شناسد ولی از لحاظ بین‌المللی هنوز یک چهارچوب قانونی که حاکم بر موضوع مسئولیت (ناشی از آلودگی) باشد وجود ندارد و فقط قوانین ملی در این خصوص جاری است.^۱

بنا به تعریف مسئولیت «شبه جرمی» است که بار اثبات آن بعهده مدعی است. البته در ارتباط با آلودگی این نظریه چندان معتبر نمی‌باشد. در برخی از کشورها ضمن رعایت این قاعده حقوقی در مورد مسئولیت و محفوظ نگاهداشتن حق «اثبات ادعا»، مدعی علیه را مکلف به ارائه دلیل مبنی بر رد مسئولیت می‌نمایند. بعضی کشورها نیز با معمول کردن قاعده حقوقی مسئولیت مطلق به راحتی نظریه «شبه جرم» را کنار گذاشته‌اند. در اروپا نظریه مسئولیت مطلق صرفاً در شرایط خاصی بکار برده می‌شود در حالیکه در ایالات متحده آمریکا این نظریه در مجموعه‌ای از قوانین فدرال و ایالتی به مورد اجرا گذاشته می‌شود. اکنون استفاده از نظریه مسئولیت مطلق در

آلودگی از قبل وجود داشته است و وقوع حادثه ای موجب شود که مورد آلودگی آشکار شود که بدنبال آن با بروز خسارت دعاوی نیز مطرح شود. برخورد های مختلف بیمه گران با موضوع خطرات آلودگی، پیچیدگی آن را آشکار می سازد.

واکنش بیمه گران

خطرات آلودگی را می توان تا حدودی بصورت عملکردهای متداول که در مورد بیمه نامه های مسئولیت عمومی اعمال می شود، تحت پوشش قرار داد. البته در کشورهای معینی (از جمله فرانسه) تمایل برای پوشش چنین خطراتی بیشتر متوجه صندوق های بیمه است.

عملکرد پوشش بیمه مسئولیت عام

هنوز عملکرد استاندارد در مورد بیمه نامه هایی که خطرات آلودگی را تحت پوشش قرار می دهند وجود ندارد و بهمین دلیل تعاریف مربوط به مدت تضمین مبهم می باشد.

* قلمرو و پوشش

چند نمونه برای بیان تنوع قلمرو پوشش:

— برخی از بیمه گران آماده اند که حدود پوشش خود را در صورتیکه آلودگی اتفاقی باشد وسیعتر کنند و از بیان اینکه عبارت «اتفاق» در مورد منشاء آلودگی یا آثار آن بکار برده می شود خودداری نمایند.

— برخی کل خسارت را پوشش می دهند مشروط بر اینکه آلودگی زیانبار باشد که تلویحاً متضمن این است که آلودگی تدریجی و زیانبار نیز تحت پوشش قرا می گیرد.

— البته برخی از شرکتهای بیمه آلودگی تدریجی را تحت پوشش قرار می دهند ولی «مناطق طبقه بندی شده»^۱ را مستثنی یا اینکه ضمانت خود را محدود به انواع معینی از خسارات می نمایند.

— گروهی نیز کل خسارت را پوشش می دهند مشروط بر اینکه خسارت ناشی از عمل «غیر متعارف»^{۱۱} شرکت باشد.

* مدت تضمین

حسب تعریف این مدت مسئولیت ناشی از عملکرد را

به نظر نمی رسد ولی به راحتی هم نمی توان دقیقاً مرز بین این دو نوع آلودگی را تعیین نمود. اگر اتفاق از لحاظ منشاء آلودگی یا آثار ناشی از آن مورد بحث قرار گیرد شاید معلوم شود که یک مورد آلودگی اتفاقی به علت افزایش مستمر (مواد آلوده کننده) حادث شده است و در عین حال ثابت شود که یک مورد آلودگی که تدریجی پنداشته می شود از منشاء بصورت اتفاقی و غیر منتظره بوقوع پیوسته است. به همین دلیل اکنون برای رفع ابهام بنیانگذاران بیمه نامه های از نوع «اشور پل»^۶ عقیده دارند که وجه تمایز بین آلودگی اتفاقی و تدریجی می بایستی از لحاظ منشاء آلودگی بررسی شود نه آثار ناشی از آن.

بنظر می رسد که متخصصین سازمان همکاری و توسعه بیشتر متوجه تممیم تعریف آلودگی اتفاقی با توجه به آثار آن هستند. چون این موضوع با عبارات «هر گونه انتشار مواد آلوده کننده که خارج از روند معمول باشد و از میزان متعارف و مجاز تجاوز نماید به ترتیبی که موجب ایجاد آلودگی بطور ناگهانی و به مقدار بسیار زیاد گردد»،^۷ تعریف می شود. انتشار ممکن است «اتفاقی یا تدریجی» باشد. ضمناً آلودگی ناشی از نشت... به عنوان یک آلودگی اتفاقی تلقی می شود چون ایجاد آلودگی دور از انتظار است و انتشار آن از حد مجاز تجاوز می نماید.»^۷

وجود اشکال در تمیز دادن انواع مختلف آلودگی بعلت پیچیده بودن خود موضوع خطر آلودگی است. بهمین دلیل تجزیه و تحلیل موضوع چنین خطری برای تعیین عواملی که بر اساس آنها بتوان تعهدات پذیرفته شده را واضحتر توجیه نمود، اهمیت می یابد. در مورد خطر آلودگی چهار عامل مهم دخالت دارند:^۸

— اولین عامل مربوط به منشاء آلودگی است که می تواند حادثه ای زیانبار یا فعل و انفعالی معمولی و مجاز باشد.

— دومین عامل مربوط به ایجاد آلودگی بصورت آنی یا تدریجی است.

— سومین عامل مربوط به ماهیت خسارت وارده می باشد که می تواند جانی، فیزیکی یا نامحسوس باشد حتی اگر موجب صدمات جسمانی گردد.

— چهارمین عامل که به پیچیدگی موضوع نوع خطر می افزاید گسترش دامنه خسارت است. یعنی ممکن است

رغبتی ندارند و اغلب بیمه گذاران نیز شرکتهای کوچک و متوسط هستند. عدم تمایل آنها به دو دلیل است:

۱ - پوشش خاص با توجه به ارائه پوششی کامل و جامع الزاماً گرانقیمت است چون مستلزم صرف هزینه برای کنترل و بازرسی مداوم به منظور بررسی احتمال بروز خطرات می باشد که این خود بار گرانی است.

۲ - شاید اکثر آلوده کنندگان تصور می کنند که بیمه نامه های متداول مسئولیت عمومی کافی است و لزومی برای اخذ پوشش خاص نمی بینند. وجود چنین رقابتی بین این دو نوع پوشش تا حدود بسیار زیادی علت کندی رشد و توسعه بیمه نامه های خاص را توجیه می نماید.

پیشرفت ها

با توجه به اینکه بیمه مسئولیت تولید مهمترین موضوع دو دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ بوده است به احتمال بسیار زیاد خطر آلودگی مرتبط با بیمه مسئولیت عام در دهه ۱۹۹۰ و بعد از آن در اروپا بعنوان یک موضوع کلیدی مطرح خواهد بود. این امر اکنون در ایالات متحده آمریکا واقعیت یافته است چون بیمه گران آمریکائی مواجه با تعقیب قانونی هستند و حقوقدانان نیز اغلب نسبت به این مسئله برخوردی خصمانه دارند.

عدم کفایت پوشش در بیمه نامه های متداول مسئولیت عمومی و کندی رواج پوشش خاص به وضوح مشکلاتی را که بیمه گران با آن روبرو هستند آشکار می سازد. بیمه گران از یک سو تحت فشار مقامات دولتی و جنبش های طرفدار محیط زیست برای فراهم آوردن پوشش بسیار معتبری جهت آلودگی هستند و از سوی دیگر در بازاری فعالیت می نمایند که تحت تأثیر عوامل دیگری نیز می باشد. البته درک حقیقت مسئله آلودگی مانند مسئله مسئولیت تولید به مرحله ای رسیده است که استاندارد کردن قانونگذاری در سراسر اروپا را اجتناب ناپذیر می نماید. کمیسیون بروکسل و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی هر دو سرگرم انجام کار در این راستا هستند. اگرچه پیش بینی نتیجه کوشش های آنها بی موقع است ولی از هم اکنون می توان به گرایش های خاصی اشاره نمود:

شامل می شود و بدین ترتیب قاعده ای که معمولاً بکار برده می شود موضوع «واقعه» است. متأسفانه این قاعده تقریباً با بیمه نامه های مربوط به آلودگی پدیدهای «دنباله دار» است و بنابراین مشکل و حتی غیر ممکن است که بتوان دقیقاً زمان وقوع آن را مشخص و سپس تعیین نمود که از ۱۰ یا ۲۰ سال گذشته و یا پیش از آن کدام بیمه نامه ای معتبر بوده است. در نتیجه، ترکیبی از پوشش براساس «متغیرهای مثلثاتی» و مدت زمان نامعین تضمین، موجب می شود که بیمه نامه های مسئولیت عمومی نتوانند پوشش لازم را برای خطرات آلودگی فراهم آورند. در بعضی از کشورها برای جوابگویی به این نیاز و با توجه به این اصل که خطرات استثنائی لاجرم تدابیر استثنائی نیز می طلبد صندوق هائی را تشکیل داده اند.

صندوق های بیمه

اندیشه تشکیل صندوق های مربوط به آلودگی^{۱۱} از تجربه صنعت هسته ای نشأت گرفته است. البته برخلاف صنعت نیروی هسته ای، خطرات آلودگی بخودی خود از شمول بیمه نامه های مسئولیت عمومی مستثنی نمی شوند و هنوز تابع مقررات بیمه های اجباری نیز نمی باشند. هدف چنین صندوق بیمه ای پاسخگویی به دو نیاز است:

۱ - برای تولیدکننده پوشش جامع و کاملی، در مورد منشاء خسارت، آثار آن، نوع خسارتی که به اشخاص ثالث وارد می شود و هزینه های پاکسازی، فراهم آورد.

۲ - به بیمه گران کمک نماید که ضمن کنترل خطر تجمع «خسارات» در طول زمان، تأثیر بسزائی هم در جلوگیری از خطر داشته باشند.

مزیت چنین قاعده ای این است که مدت مسئولیت محدود به دوره پوشش می گردد و لذا حداقل از لحاظ تئوری به بیمه گر اجازه می دهد که حق بیمه خود را دقیق تر محاسبه نماید. اگر چنین قاعده ای محدودیتی را ایجاد نماید می تواند مسئولیت را به سوابق گذشته بیمه گذار، علیرغم اینکه هنگام تنظیم بیمه نامه از وجود چنین سوابقی اطلاعی در دسترس نباشد، نیز تسری داد. تجربه موجود در صندوق ها (بخصوص در فرانسه) نشان داده است که اکثر آلوده کنندگان بالقوه هنوز نسبت به پوشش خاص

۱۹۷۸ یک بیمه‌نامه خاص آلودگی تنظیم گردیده است که خسارات فیزیکی ناشی از آلودگی تدریجی را - که از شمول بیمه‌نامه‌های متداول مستثنی است - و زیان مالی حاصل از پرداخت هزینه پاک‌سازی و تخلیه منطقه را نیز تحت پوشش قرار می‌دهد. پس این بیمه‌نامه صرفاً محدود به خساراتی تدریجی که ناگهان کشف می‌شود، می‌گردد. نهایتاً به دلیل وضع «قانون حفاظت از آب» بیمه‌نامه خاصی معمول گردیده است که کلیه خسارات وارده به چشمه‌های آب را که بر اثر آلودگی تدریجی و همچنین ناگهانی، آلوده می‌شوند و همچنین هزینه‌های نجات و پاک‌سازی اموال بیمه‌گذار را نیز فراهم می‌آورند.

در طول بیست سال گذشته بتدریج استانداردهای WHG (۱۹۶۰) در مورد کلیه خطرات صنعتی از جمله خطرات شیمیایی بکار برده شده است. پوشش‌های مربوط به WHG در مقایسه با مسئولیت عمومی محدودیت‌های خاص خود را دارند. تعدادی از بیمه‌گران کارهای جدیدی را متداول کرده‌اند که از آن طریق بتوانند قلمرو پوشش‌های WHG را تحدید نمایند. در حال حاضر فقط شخص ثالث در مسئولیت عمومی تحت پوشش قرار می‌گیرد.

با توجه به ازدیاد تعداد مناطق آلوده، بیمه‌گران ناچارند که بار مالی پاک‌سازی آنها را نیز بمعده بگیرند. بیش از هزار دادخواست مربوط به آلودگی با مطالب خواسته‌ای از یکصد هزار تا یک میلیون مارک در دادگاهها مطرح شده است. انجمن بیمه‌گران مسئولیت عمومی آلمان در نظر دارند که روش جدیدی را برای پوشش خسارات مطابق روش آمریکائی ارائه نمایند که براساس آن خطرات خاص آلودگی مستثنی شوند. همچنین انجمن بیمه‌گران حوادث آلمان در رابطه با مسئولیت عمومی بیمه‌نامه‌هایی را مد نظر قرار داده‌اند که مقرر می‌دارد پوشش بیمه‌ای زمانی تحقق پیدا خواهد کرد که خسارت مشهود گردد و خسارت وارده به نظام‌های زیست‌محیطی^{۱۳} نیز مستثنی شوند. بدلیل وسعت خسارات محیط زیست دولت (آلمان) اقدامات نوینی را در سال ۱۹۸۹ مطرح نمود. براساس مفاد مندرج در راهنمای تجارت^{۱۴} بیمه‌نامه مسئولیت عام و جامع محیط‌زیستی، خساراتی را که حین انجام عملیات

- کاربرد اصل آلوده‌کننده باید غرامت به‌پردازد به منظور ترغیب اجباری آنها جهت پیشگیری.

- اساس قرار دادن مسئولیت مطلق آلوده‌کننده برای هرگونه آلودگی.

حال با توجه به مطالب بالا بیمه‌گران چه وظیفه‌ای خواهند داشت؟ آلودگی ملازم پیشرفت فنی است. بیمه‌گران بعنوان همراهان تولیدکنندگان بایستی به حل مشکلات کمک کنند. ضمناً می‌بایست تدابیری اتخاذ نمایند که مسئولیت‌های غیر قابل پیش‌بینی را به حداقل برسانند که چنین تدابیری می‌تواند بشرح زیر باشد:

- ارتقاء درک فنی به منظور ارزیابی خطرات، انجام مشاوره با تکنسین‌ها و مهندسین به منظور بررسی تخصصی از علل بروز حوادث و چگونگی پیشگیری از وقوع آنها.

- تعدیل مداوم حق بیمه‌ها و شرایط تضمین (مدت، سرمایه و حوادث تحت پوشش) با توجه به پیشرفت‌های فنی.

- همکاری نزدیکتر با نهادهای دولتی مسئول حفظ محیط زیست.

آنچه که گفته شد نبایستی به دلیل اینکه برای پاک‌سازی وجهی پرداخت نخواهد شد، لزوم حفاظت از محیط زیست که هدف اصلی سیاست مبارزه با آلودگی برای جلوگیری از بروز خسارت است را تحت الشعاع قرار دهد.

همکاری بین تمامی دست‌اندرکاران (دولت، تولیدکنندگان و بیمه‌گران) کمک خواهد کرد که بتوان بیمه‌نامه‌ای را بصورت نمونه تدوین نمود که ضمن حفظ حقوق کلیه طرفهای ذینفع راه حل مناسبی را نیز برای مسئله آلودگی فراهم آورد.

تشکیلات بیمه‌ای مرتبط با آلودگی محیط زیست آلمان غربی

از سال ۱۹۶۰ سه نوع بیمه‌نامه خطرات «واقعه‌ها»^{۱۲} در آلمان غربی رواج یافته است. بیمه‌نامه متداول مسئولیت عمومی که کلیه خسارات جانی ناشی از آلودگی را تحت پوشش قرار می‌دهد ولی خسارات فیزیکی منحصراً تحت پوشش آلودگی‌ها قرار می‌گیرد. متعاقباً در سال

مجاز در تأسیسات بروز می‌نماید تحت پوشش قرار می‌دهد و علاوه تأسیساتی که بسیار مخاطره‌آمیز باشند می‌بایستی اجباراً پوشش بیمه‌ای مسئولیت عمومی و جامع را دارا باشند. نهایتاً مفهوم عینی مسئولیت که در مورد آلودگی آب مرعی می‌شود به آلودگی زمین و جونیز تسری خواهد یافت.

وزارت محیط زیست، حفاظت از طبیعت و ایمنی هسته‌ای اعلام نموده است که دولت در نظر دارد برای صنایع یک صندوق مسئولیت عمومی تأسیس کند تا شرکتها بتوانند با تخصیص ذخایری از لحاظ مالی از خود در مقابل دعاوی مربوط به محیط زیست حمایت نمایند. از چنین صندوقی صرفاً در مورد خسارتی که مسئولیت‌های متعددی را شامل شود بطوری که تفکیک آنها مشکل باشد (مثل جنگلها)، استفاده خواهد شد.

قرار است لایحه این قانون جدید، که فقط در مورد همان مسئولیت عمومی اعمال خواهد شد، قبل از تابستان سال ۱۹۹۰ یا اوائل ۱۹۹۱ تقدیم پارلمان شود. ضمناً قرار است الحاقیه قانون فدرال حفاظت و ایمنی^{۱۵} در اوائل سال ۱۹۹۰ بمرحله اجرا درآید که در این الحاقیه ایمنی فنی و استانداردهائی برای بازرسی تأسیسات صنعتی تصریح شده است. ۲۱۳ واحد تأسیسات صنعتی و ۴۰ مزرعه کشاورزی مشمول این الحاقیه می‌شوند. علاوه طبق الحاقیه مزبور تأسیساتی که مخاطره‌آمیز هستند موظفند مسئولی را برای امور اضطراری و حوادث بگمارند. نهایتاً اینکه مدیران چنین تأسیساتی حتی بعد از توقف فعالیت مشمول خسارت آلودگی وارده به آب و زمین خواهند بود و در صورت تعطیل کردن تأسیسات ملزم به ارائه ضمانتنامه‌ای در قبال دعاوی احتمالی آتی می‌باشند.

فرانسه

تولیدکنندگان فرانسوی تا سال ۱۹۸۸ می‌توانستند دو نوع پوشش آلودگی را اخذ نمایند:

- ۱ - پوششی که مسئول بیمه‌نامه‌های متداول مسئولیت عمومی می‌گردید.
- ۲ - پوششی که توسط صندوقی بنام گار پل^{۱۶} ارائه می‌شد.

بیمه‌نامه‌های گار پل فقط بخشی از ایراداتی را که هنوز هم در بیمه‌نامه‌های متداول مسئولیت عمومی وجود دارد، مرتفع می‌ساخت. مسلماً بیمه‌نامه‌های مزبور متمایزتر بود و دامنه وسیعی از خسارات قابل جبران را نیز پوشش می‌داد و در سالهای آخر نیز پذیرفته شد که در قبال دعاوی که بعد از خاتمه بیمه‌نامه مطرح می‌شود، ضمانتنامه‌ای ارائه گردد. اشکال بیمه‌نامه‌های گار پل در محدودیت ظرفیت آنها است (که برای هر خسارت در هر سال بیمه‌ای ۲۵ میلیون فرانک یا ۴ میلیون دلار است).

بنیانگذاران گار پل با توجه به چنین ظرفیت محدودی از عملکرد ناموفق آن ظرف ده سال گذشته ناراضی بودند چون فقط ۲۰۰ بیمه‌نامه که عمدتاً مربوط به کارهای کوچک و متوسط بود صادر شده بود. علاوه از شرکتهای کوچک نمی‌شد انتظار داشت که حق بیمه‌های کلان پردازند و یا از شرکت‌های بیمه‌ای که خطرات گار پل را می‌پذیرفتند توقع داشت که خسارات سنگین را بصورت کواینشورنس^{۱۷} بیمه نمایند.

در نتیجه، از اول ژانویه ۱۹۸۹، ۴۹ شرکت بیمه مستقیم و ۱۴ شرکت بیمه اتکائی (از جمله SCOR) مجمع جدیدی را که «اشور پل» نامیده می‌شود تشکیل دادند که جایگزین «گار پل» گردد. این مجمع جدید ظرفیت را تا ۱۲۵ میلیون فرانک (۲۰ میلیون دلار) برای هر خسارت در هر سال بیمه‌ای افزایش داده است. در بطن چنین ظرفیتی یک ظرفیت فرعی (که حدود ۲۰ درصد می‌باشد) برای هزینه‌های آلودگی زدائی و پاک‌سازی تخصیص یافته است.

بنیانگذاران «اشور پل» با پنج برابر کردن ظرفیت در مقایسه با «گار پل»، امیدوارند که تولیدکنندگان را تشویق کنند که از تسهیلات پوشش بیمه آلودگی مطابق با نیازهای آنها تدوین شده است استفاده نمایند. طبیعتاً سال ۱۹۸۹ زمان تجربه اندوزی بوده است و هنوز زود است که گفته شود آیا چنین فرمولی به اهداف خود دست یافته است یا خیر.

ژاپن

ژاپن نیز مانند اکثر کشورها هیچ گونه بیمه‌نامه خاص

صندوق های اروپائی فقط آلودگی ناشی از هیدروکربن را تحت پوشش قرار می دهد نه آلودگی تدریجی را. پوشش مسئولیت عمومی در مواردی که صراحتاً توسط صندوق تعریف شده است معمول می گردد که عبارتند از ضرر یا خسارت وارده به اموال متعلق به اشخاص ثالث، پرداخت غرامت به ماهیگیران در صورت کوچ کردن یا از بین رفتن جانوران دریائی بعلمت آلودگی آب، هزینه پیشگیری و پاک سازی، هزینه های قانونی مربوط به جبران خسارت. جنگ، فاجعه های طبیعی، ضرر و خسارت حاصل از تعمیر یا برچیدن تأسیسات و غیره مستثنی هستند. بیمه گر در قبال پرداخت خسارت به مبلغی بیش از یکصد میلیون ین برای هر حادثه فرانشیزی معادل یک میلیون ین کسر می نماید. حداکثر پوشش بالغ بر پنج میلیون ین است و حق بیمه به نسبت اندازه شرکت تعیین می گردد.

بهبود قوانین مربوط به پرداخت غرامت ناشی از آلودگی در دهه های اخیر از لحاظ قاعده حقوقی مسئولیت و دامنه خسارات قابل جبران، تغییراتی را بوجود آورده است. بیمه گران و تولیدکنندگان می بایست از چنین تغییراتی آگاهی یابند و با تغییر دادن ارزیابی موقعیت خود و تغییر سیاست ها و روش های ارزشیابی نسبت به آنها واکنش نشان دهند. و می بایست بیاموزند که به محیط زیست بعنوان یک موضوع خاص که نیازمند قوانین، روش های اقتصادی و استراتژی جدید است، بیاندیشند.

روش عینی نرخ حق بیمه در بیمه نامه های مسئولیت عمومی ناشی از آلودگی محیط زیست

اغلب بیمه گران برای ارزیابی خطر در رشته «خسارت محیط زیستی» از روش ساده ای مشابه ارزیابی خطرات مسئولیت عمومی استفاده می کنند یعنی حق بیمه ای را که بنا به تجربه حرفه ای بدست آورده اند مینا قرار می دهند و براساس آن با تعیین ضرایبی حق بیمه های مورد نظر خود را محاسبه می کنند.

مؤسسه بیمه اسکور^{۱۸} فرانسه روش عینی جدیدی را برای ارزیابی خطر بکار می برد که مبتنی بر داده های مقداری (کمی) است و این مزیت را دارد که بیمه گر را وادار به طرح سؤالاتی ضروری می کند. ارزیابی در این

برای آلودگی ندارد ولی از روش مسئولیت عمومی و جامع استفاده می نماید. این نوع بیمه نامه خساراتی را که بعلمت «آلودگی اتفاقی و غیر منتظره» ایجاد می شود تحت پوشش قرار می دهد.

در سال ۱۹۶۱ قانونی به منظور نظارت بر آلودگی محیط زیست تصویب گردید. اصول بنیادی قانون مزبور بصورت مجموعه ای از اسناد قانونی به منظور تنظیم مقررات مربوط به آلودگی هوا (۱۹۶۸)، آلودگی آب (۱۹۷۰)، سروصدا (۱۹۶۸)، آلودگی زمین (۱۹۷۰) و غیره به مورد اجرا گذاشته شده است. ضمناً بیمه مسئولیت عمومی آلودگی عمدتاً از این قانون بنیادی - که مسئولیت را میان تولیدکننده، دولت و مقامات محلی تقسیم می کند و همچنین انواع مختلف خسارت و نحوه جبران آنها را از یکدیگر متمایز می نماید - نشأت می گیرد.

طبق قاعده حقوقی مزبور شرکت بطور مطلق مسئول خسارت وارده به اشخاص و اموال می باشد و می بایست هزینه ناشی از کلیه خسارات جانی و فیزیکی و هزینه های قانونی را نیز پرداخت نماید. دعاوی مربوط به خسارات ابتدا علیه بیمه گذار طرح می شود و سپس متوجه بیمه گری که در آن زمان بیمه نامه اش معتبر بوده است می گردد.

قانون مربوط به پرداخت غرامت، صندوقی را پیش بینی نموده است که با مقرر کردن نوعی مالیات بصورت سالیانه وجوهی را از شرکتهای برای تأمین مالی صندوق مزبور اخذ می نماید. در صورتیکه شرکتی آلودگی را به میزانی بیش از آنچه که توسط دولت مجاز شناخته شده است منتشر نماید موظف به پرداخت مالیات بیشتری است. ضمناً هزینه های مربوط به اقدامات سریعی که برای حفاظت از کسانسی که در معرض آلودگی قرار گرفته اند اجرا می شود نیز از محل این صندوق قابل پرداخت است. صندوق دیگری در سال ۱۹۸۰ تأسیس شده است که هزینه پاک سازی و اقدامات به منظور پیشگیری را پوشش می دهد.

پس از وقوع ریزش نفت در دسامبر ۱۹۷۴، ۲۰ بیمه گر ژاپنی و ۲۷ بیمه گر خارجی که در ژاپن فعالیت می کردند صندوقی را در ماه مه ۱۹۷۵ تشکیل دادند که برخلاف

روش به صورت نظری ولی با استفاده از معیارهائی انجام می‌شود که در مقایسه با روش‌های معمولی از نتایج متعادل‌تری برخوردار است. طبق این روش حق بیمه نیز با توجه به مبلغی که بیمه می‌شود محاسبه می‌گردد.

مبانی

در رشته بیمه آلودگی محیط زیست می‌بایست حق بیمه با توجه به درجه خطر زائی واحدی که قرار است تحت پوشش قرار گیرد، محاسبه شود. بنابراین عوامل زیر در تعیین حق بیمه یک واحد دخالت خواهند داشت:

۱- درصد احتمالی ایجاد آلودگی

۲- درجه ایمنی در برابر آلودگی

۳- ارزش محیط زیستی که در معرض آلودگی قرار می‌گیرد.

قدرت آلوده‌کنندگی مواد موجود در محل و مقدار آن می‌تواند مشخص‌کننده درصد احتمال آلودگی باشد. مکانیزم‌های فعال و غیر فعال و کیفیت روش‌های ایمنی که در محل بکار گرفته می‌شود و قابلیت افرادی که مسئول طراحی و اجرای آنها هستند و وسایلی که در محل نصب شده‌اند و چگونگی برخورد مدیریت و کارکنان واحد مورد نظر نسبت به مسائل محیط زیست از عوامل تعیین‌کننده درجه ایمنی می‌باشد. البته فشارهائی را که از طرف ادارات، مقامات محلی، مطبوعات و طرفداران محیط زیست نیز وارد می‌شود باید مورد توجه قرار گیرد. برآورد هزینه بازسازی منطقه با توجه به اهمیت و میزان آسیب‌پذیری منابع در معرض خطر آن می‌تواند مبنائی برای تعیین ارزش محیط زیست باشد.

نمود و طبیعتاً ضریبی را نیز برای اصلاح مقیاس‌ها در نظر گرفت.

با وارد کردن داده‌های حاصل از بررسی‌های اولیه به یک کامپیوتر شخصی (P. C) عملاً می‌توان همه این محاسبات را انجام داد و بنا به تجربه با تغییر مقیاس‌ها و ارزش ضرایب و حتی فرمول‌های ریاضی به سادگی روش مزبور برای تعیین حق بیمه را بسط داد.

نتیجه

روشی که در بالا به منظور تعیین نرخ حق بیمه مطرح شد مشابه روش‌هایی است که در سایر رشته‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد ولی کاربرد روش مزبور مستلزم ثبت عوامل عینی هنگام انجام بررسی‌های اولیه می‌باشد آن هم به نحوی که فراگیر و دربرگیرنده همه مناطق تحت پوشش بیمه باشد. البته منطقی است که با به کارگیری این روش نرخ‌هایی به دست می‌آید که با آنچه که بطور معمول ارائه می‌گردد متفاوت خواهد بود و علت آن تجزیه و تحلیل اصولی از واقعیت خطر و کوشش‌ها - یا غفلت‌هایی است که تولیدکننده برای تهدید آن خطر به عمل می‌آورد.

متعادل بودن نتیجه‌ای که با استفاده از این روش به دست می‌آید از مزایای عمده آن محسوب می‌شود به خصوص این که برای ارزیابی خطرات خاص مفید واقع می‌شود و می‌تواند مقدمه‌ای برای دستیابی به یک روش تخصصی در آینده باشد.

حوادث عظیم آلودگی محیط زیست

۱- نام:	تری مایل ایسلند ^{۱۹}
سال:	۱۹۷۹
کشور:	آمریکا
نوع فعالیت:	نیروگاه هسته‌ای
نوع حادثه:	خارج شدن از کنترل
تلفات:	صفر
کل هزینه:	۲۰٫۰۰۰ میلیون دلار
هزینه پاکسازی:	۱۰٫۰۰۰ میلیون دلار

اصول و چگونگی محاسبه نرخ حق بیمه

داده‌هایی را که از ارزیابی جامع از میزان گسترش خطر و درجه احتمال وقوع آن می‌توان جمع‌آوری نمود و پس از بررسی، آنها را تبدیل به یک رقم (الگوریتم) کرد که این رقم (الگوریتم) مستقیماً حق بیمه‌ای را که بطور مستقیم مرتبط با مبلغ بیمه شده می‌باشد مشخص می‌کند. در چنین محاسباتی با استفاده از معادلات ساده‌ای می‌توان انواع مختلف داده‌ها و مقیاس‌ها را جمع‌آوری

۲ - نام:	شاتورونارد ^{۲۰}	تلفات:	صفر
سال:	۱۹۸۰	کل هزینه:	۱۰٫۰۰۰ دلار
کشور:	فرانسه	هزینه پاکسازی:	۱۰٫۰۰۰ دلار
نوع فعالیت:	لوله گذاری	۱۰ سال نشستی - ۱۵۰ هزار متر مکعب گازوئیل	
حادثه:	شکستگی لوله	بداخل زمین حادثه ای عمده در آلودگی تدریجی	
تلفات:	صفر	۶ - نام:	ساندوزبال ^{۲۳}
کل هزینه:	۱۸٫۱۷۰٫۰۰۰ فرانک فرانسه	سال:	۱۹۸۶
هزینه پاکسازی:	۱۸٫۰۰۰٫۰۰۰ فرانک فرانسه	کشور:	سوئیس
۳ - نام:	بینگ هامپتون ^{۲۱}	نوع فعالیت:	شیمیائی
سال:	۱۹۸۱	نوع حادثه:	آتش سوزی در انبار
کشور:	آمریکا	تلفات:	صفر
نوع فعالیت:	ساختمان اداری	کل هزینه:	۲۰۴ میلیون فرانک فرانسه
نوع حادثه:	آتش سوزی	هزینه پاکسازی:	۷۵٫۰۰۰٫۰۰۰ میلیون فرانک فرانسه
تلفات:	صفر	آتش سوزی در انبار: ۱۰٫۰۰۰ متر مکعب آب حاصل	
کل هزینه:	۴۹٫۰۰۰٫۰۰۰ دلار آمریکا	از عملیات آتش نشانی رودخانه راین را آلوده نمود. بعلاوه	
هزینه پاکسازی:	۲۹٫۰۰۰٫۰۰۰ دلار آمریکا	ساندوز مجبور شد که ۴۶ میلیون فرانک بخاطر خسارات	
آتش سوزی در یک ساختمان اداری ۱۸ طبقه. هزینه		وارد به فرانسه بدهد و احتمالاً همین مبلغ را به آلمان و	
پاکسازی بیش از ۵۰ درصد هزینه ساخت گردید و ۵۰۰ نفر		هلند با اضافه ۴۰ میلیون فرانک به بنیاد حفظ اکوسیستم	
معاينه پزشکی شدند.		راین.	
۴ - نام:	بوپال	هزینه پاکسازی دریا ۱۴۴ میلیون فرانک فرانسه شستشوی	
سال:	۱۹۸۴	زمین.	
کشور:	هند	۷ - نام:	پروتکس ^{۲۴}
نوع فعالیت:	صنایع شیمیائی	سال:	۱۹۸۸
نوع حادثه:	نشت متیل ایزوسینات	کشور:	فرانسه
تلفات:	۳۳۰۰ نفر (بااضافه ۸۵۰ مشکوک به مرگ	نوع فعالیت:	رنگ سازی
کل هزینه:	۴۷۰ میلیون دلار	نوع حادثه:	آتش سوزی
هزینه پاکسازی:	۱۰٫۰۰۰ میلیون دلار	تلفات:	صفر
شدیدترین حادثه ای که تاکنون در صنایع شیمیائی		کل هزینه:	۴۹٫۰۰۰٫۰۰۰ فرانک فرانسه
اتفاق افتاده است.		هزینه پاکسازی:	۳۷٫۰۰۰٫۰۰۰ فرانک فرانسه
۵ - نام:	نورث ویل ^{۲۲}	آتش سوزی در یک کارخانه رنگ سازی آلودگی یکی	
سال:	۱۹۸۶	از شاخه های رودلوریر ^{۲۵} توسط آب حاصل از آتش نشانی	
کشور:	آمریکا	که منجر به قطع آب آشامیدنی تور ^{۲۶} برای چندین روز	
نوع فعالیت:	پایانه نفتی - انبار گازوئیل	گردید.	
نوع حادثه:	نشت لوله زیرزمینی	۸ - نام:	پیتسبورگ ^{۲۷}
		سال:	۱۹۸۸

کشور:	آمریکا	کل هزینه:	؟
نوع فعالیت:	مخزن هیدروکربن	هزینه پاکسازی:	۳۰ میلیارد دلار کانادایی
نوع حادثه:	سقوط مخزن	گازهای سمی، تخلیه	۳۵۰۰ نفر بمدت ۱۷ روز
تلفات:	صفر	مراقبت پزشکی	۵۰۰۰ نفر
کل هزینه:	صفر		
هزینه پاکسازی:	۲۲۵۰٫۰۰۰ دلار آمریکا	نام:	۱۰ - آگزون والدز
۲۹۰۰ متر مکعب سوخت دیزل بداخل مونوگابلا ^{۲۸} و		سال:	۱۹۸۹
اوهایوسرا زیر شد.		کشور:	آمریکا
		نوع فعالیت:	حمل و نقل
		نوع حادثه:	تصادم کشتی
نام:	۹ - سنت بازیل ل - گراند ^{۲۹}	تلفات:	صفر
سال:	۱۹۸۸	کل هزینه:	۱٫۲۸۰ میلیون دلار آمریکا
کشور:	کانادا (کبک)	هزینه پاکسازی:	پرداخت ۴۰۰ میلیون دلار آمریکائی
نوع فعالیت:	انبارداری	توسط بیمه گران	۲۴۰۰۰ تن زباله و ۱۴۵ دادخواست.
نوع حادثه:	آتش سوزی		
تلفات:	صفر		

پاورقی

منبع: نشریه Scornotes دسامبر ۱۹۸۹

۱ - این موضوع به بیمه دریائی یا هسته ای که در این مقاله به آن اشاره نشده است، مربوط نمی شود.

۷ - مدیریت محیط زیست OECD، گزارش شماره ENV / ECO / 8802 کمیته محیط زیست (اولین بازنگری)

۸ - مجمع SCOR

۱۱ - سه کشور در اروپا صندوق های بیمه تشکیل داده اند که عبارتند از: فرانسه به نام گار پل که بعداً «اشور پل» جایگزین آن شد، ایتالیا به نام آنیابل و هلند به نام ماس پل.

- 2 - Accidental Pollution
- 3 - Gradual Pollution
- 4 - Bhopal
- 5 - Sandoz
- 6 - Assurpol
- 9 - Classifid Sites
- 10 - Abnormal
- 12 - Occurances
- 13 - Ecological Systems
- 14 - Handels blatt
- 15 - Bundes Immissions schutzgesets
- 16 - Garpool
- 17 - Coinsurance
- 18 - Scor
- 19 - Three Mile Island
- 20 - Chateaubrenard
- 21 - Binghampton
- 22 - Northville
- 23 - Sandoz Basle
- 24 - Protex
- 25 - Loire
- 26 - Tours
- 27 - Pittsburg
- 28 - Monogabela
- 29 - Saint Basil le Grand
- 30 - Exxon Valdoz